

MUISTIO

1.4.2020

VN/8127/2020

**EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSKIRJAN
TULKINTA JA SOVELTAMINEN**

Sisällys

1	Johdanto.....	3
1.1	Muistion tarkoitus ja sisältö	3
1.2	EU:n perusoikeuskirjan tausta.....	3
1.3	EU:n perusoikeuskirjan merkitys.....	4
2	EU:n perusoikeuskirjan sisältö.....	5
2.1	Johdanto-osa: perusoikeuskirjan lähteet.....	5
2.2	Perusoikeuskirjan sisältämät määräykset.....	5
3	EU:n perusoikeuskirjan soveltamisala.....	7
3.1	Milloin EU:n perusoikeuskirjaa sovelletaan	8
3.2	Kaavio: EU:n perusoikeuskirjan soveltaminen ja merkitys tuomioistuinmenettelylle	10
3.3	Esimerkkejä tilanteista, joissa perusoikeuskirjaa sovelletaan.....	10
3.4	Esimerkkejä tilanteista, joissa perusoikeuskirjaa ei sovelleta.....	12
4	EU:n perusoikeuskirjan tulkinta.....	13
4.1	EU:n perusoikeuskirjan määräysten ryhmittely	13
4.1.1	EU:n perusoikeuskirjan määräykset, jotka vastaavat EIS:n vastaavia oikeuksia	13
4.1.2	EU:n perusoikeuskirjan määräykset, joiden suojan taso on EIS:n vastaavia oikeuksia laajempaa .	14
4.1.3	EU:n perusoikeuskirjan määräykset, joilla ei ole suoraa vastinetta EIS:ssa.....	14
4.1.4	EU:ta koskevat oikeudet	14
4.2	Oikeuksien luonne sekä jako ”oikeuksiin” ja ”periaatteisiin”	15
4.3	Suojan taso ja suhde muihin perus- ja ihmisoikeuslähteisiin.....	16
5	Perusoikeuksien rajoittaminen.....	19
5.1	Rajoituksesta on säädetty lailla	20
5.2	Kunnioitetaan keskeistä sisältöä	21
5.3	Oikeutettu tavoite	21
5.4	Suhteellisuusperiaatteen mukaisuus.....	22
5.5	Kaavio: EU:n perusoikeuksien rajoitusten oikeuttaminen.....	23
6	Tiivistelmä.....	24
7	LIITTEET	25
7.1	EU:n perusoikeuskirjan määräykset, jotka vastaavat EIS:n vastaavia oikeuksia	25
7.2	EU:n perusoikeuskirjan määräykset, joiden suojan taso on EIS:n vastaavia oikeuksia laajempaa .	26
7.3	EU:n perusoikeuskirjan sisältämät määräykset, joilla ei ole suoraa vastinetta EIS:ssa	27
7.4	EU:ta koskevat oikeudet	29
7.5	EU:n toimielinten ja elinten perusoikeuskirjaa koskevia ohjeasiakirjoja ja verkkotyövälineitä.....	30

1 Johdanto

1.1 Muistion tarkoitus ja sisältö

Perus- ja ihmisoikeuksien merkitys on korostunut sekä kansallisen että ylikansallisen tason lainkäytössä ja -valmistelussa, ja niiden tulkintaan ja soveltamiseen liittyviä kysymyksiä joudutaan arvioimaan yhä useammin eri tilanteissa.¹ EU:n perusoikeuksilla on erityistä merkitystä kansallisessa lainvalmistelussa, sillä suuri osa EU-oikeudesta pannaan täytäntöön nimenomaan kansallisella tasolla. EU:n lainsäädännössä jätetään lisäksi usein kansallista harkintavaltaa täytäntöönpanon käytännön toteuttamisessa ja keinojen valinnassa. Tätä harkintavaltaa tulee käyttää EU:n perusoikeuksien mukaisesti.²

Tämän muistion tarkoituksena on toimia Suomen EU-valmistelun ja kansallisen lainvalmistelun apuvälineenä silloin, kun arvioitavana on perus- ja ihmisoikeuksien soveltamista EU-oikeudessa koskevia asioita, erityisesti EU:n perusoikeuskirjaan liittyen.³ Muistiossa käsitellään EU:n perusoikeuskirjan soveltamisalaan, tulkintaan, oikeusvaikutuksiin ja suojan tasoon liittyviä kysymyksiä. Muistiossa pyritään arvioimaan sitä, millaisissa tilanteissa EU:n perusoikeuskirjaa sovelletaan ja millä tavoin se eroaa soveltamisalaltaan ja sisällöllisesti muista perus- ja ihmisoikeuslähteistä, erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (EIS)⁴ ja kansallisista perusoikeuksista⁵. Lisäksi muistiossa käsitellään EU:n perusoikeuskirjan sisältämien määräysten⁶ luonteeseen liittyviä eroavaisuuksia sekä edellytyksiä, joilla EU:n perusoikeuksia voidaan rajoittaa.

1.2 EU:n perusoikeuskirjan tausta

Perus- ja ihmisoikeudet on alun perin omaksuttu osaksi EU-oikeutta pääasiassa EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön kautta,⁷ kun EU-tuomioistuin tulkitsi ja sovelsi niitä aluksi yleisinä oikeusperiaatteina. EU-tuomioistuin voi kehittää perusoikeuksia EU:n oikeudessa tällä tavoin edelleenkin, sillä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 6 artiklan 3 kohdan mukaan EIS:sta ja jäsenvaltioiden yhteisestä valtiosääntöperinteestä johtuvat perusoikeudet ovat ”yleisinä periaatteina osa unionin oikeutta”. Näillä yleisillä periaatteilla ja EU:n perusoikeuskirjalla on sama soveltamisala, ja ne voivat olla päällekkäisiä.

¹ Valtioneuvostossa on linjattu, että Suomi vahvistaa omaa kykyään arvioida EU-sääntelyn oikeudellisia ulottuvuuksia säädösten valmistelu-, päätöksenteko- ja jälkiarviointivaiheessa. (Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2017 (E 123/2016 vp), s. 6 ja valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2016 (E 18/2016 vp), s. 14.) Perustuslakivaliokunta on myös pitänyt tärkeänä, että valtioneuvosto pyrkii EU:n lainsäädännön valmistelussa ottamaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista johtuvat vaatimukset (vrt. PeVL 51/2014 vp, s. 3).

² Tuomio 6.12.2012, *O. ja S.*, C-356/11 ja C-357/11, EU:C:2012:776, 77-81 kohta.

³ EU-oikeuden yhteydessä käytetään tavanomaisesti termiä ”perusoikeudet” puhuttaessa sen oikeuteen kodifioiduista ihmisoikeuksista.

⁴ Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (”Euroopan ihmisoikeussopimus”, CETS 5, SopS 18–19/1990) sellaisena kuin se on muutettuna yhdenneltoista pöytäkirjalla (SopS 63/1999).

⁵ Kansalliset perusoikeudet sisältyvät Suomen perustuslain (731/1999) 2 lukuun.

⁶ Vaikka perusoikeuskirjassa viitataan sen sisältämiin sisällöllisiin perusoikeusmääräyksiin ”oikeuksina, vapauksina ja periaatteina”, tässä muistiossa käytetään esitysteknisistä syistä kyseisiin määräyksiin viitattaessa pääsääntöisesti yksinkertaisesti termiä ”oikeudet” tai ”määräykset”.

⁷ Varhaisimpia esimerkkejä mm. tuomio 12.11.1969, *Stauder*, 29/69, EU:C:1969:57; tuomio 17.12.1970, *Internationale Handelsgesellschaft*, 11/70, EU:C:1970:114; tuomio 11.1.1977, *Nold*, 4/73, EU:C:1974:51.

Oikeuskäytäntöön perustuvan syntyhistoriansa vuoksi EU:n oikeudessa tunnustettujen perusoikeuksien tunteminen edellytti EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteellista tuntemista, mikä osoitautui usein työlääksi. Tämän vuoksi perusoikeuskirjan laatijoiden tavoitteena oli koota yhteen asiakirjaan kaikki EU:n oikeudessa tunnustetut perusoikeudet niiden suojan, näkyvyyden ja selkeyden parantamiseksi unionin oikeudessa.

Perusoikeuskirjan laatiminen saatiin valmiiksi vuonna 2000, jolloin se hyväksyttiin aluksi poliittisena julkilausumana eikä oikeudellisesti velvoittavana asiakirjana. Oikeudellisesti sitova perusoikeuskirjasta tuli osana Lissabonin sopimusta, joka tuli voimaan joulukuussa 2009.⁸ Siitä lähtien perusoikeuskirjalla on SEU 6 artiklan 1 kohdan⁹ mukaisesti ollut sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla, toisin sanoen EU:n primaarioikeudella.

1.3 EU:n perusoikeuskirjan merkitys

EU:n perusoikeuskirjan oikeudellisesta sitovuudesta seuraa, että perusoikeuskirjalla on normihierarkkisesti korkeampi asema kuin perussopimusten perusteella säädetyllä EU:n lainsäädännöllä (nk. johdettulla oikeudella eli sekundaarioikeudella). Etusijaperiaatteen nojalla perusoikeuskirjan määräykset syrjäyttävät tietyin edellytyksin myös niiden kanssa ristiriidassa olevat kansalliset säännökset. Tämän johdosta EU:n oikeuden soveltamisalalla oleva kansallinen laki tai EU:n oikeuden säännös ei saa olla ristiriidassa EU:n perusoikeuskirjan määräysten kanssa.¹⁰ Kaikkea kansallista lainsäädäntöä EU:n oikeuden soveltamisalalla ja EU:n lainsäädäntöä tulee siksi myös tulkita EU:n oikeudessa tunnustettujen perusoikeuksien valossa.

EU-oikeuden soveltamisalalla oleva kansallinen laki tai EU-oikeuden säännös ei saa olla ristiriidassa EU:n perusoikeuskirjan määräysten kanssa.

EU:n oikeudessa tunnustetut perusoikeudet ja erityisesti EU:n perusoikeuskirja tulee ottaa huomioon sekä EU:n toimielinten että jäsenvaltioiden viranomaisten toiminnassa. EU:n perusoikeuksien velvoittavuus ei kuitenkaan rajoitu pelkästään EU:n säädösten antamiseen ja soveltamiseen, vaan ne on otettava huomioon myös laadittaessa EU-säädöksen täytäntöönpanon edellyttämää kansallista sääntelyä samoin kuin muuta kansallista sääntelyä, jolla on liityntä EU:n oikeuteen. EU:n oikeudessa tunnustetut perusoikeudet tulee ottaa huomioon myös silloin, kun laadittavalla kansallisella sääntelyllä saattaa olla vaikutuksia unionin oikeudessa taattujen oikeuksien toteutumiseen (esimerkiksi pyrittäessä oikeuttamaan jonkin EU:n vapaata liikkumista koskevan määräyksen rajoittamista). Perusoikeudet saattavat tällöin rajoittaa kansallisen lainsäätäjän liikkumavaraa.

⁸ Tätä tarkoitusta varten perusoikeuskirjaa tarkistettiin ja siitä annettiin toinen julistus joulukuussa 2007 (EUVL C 83, 30.3.2010, s. 392-403). Tämän jälkeen perusoikeuskirja on tarkistettu vielä uudelleen EUVL C 326, 26.10.2012, s. 391-407.

⁹ ”Unioni tunnustaa oikeudet, vapaudet ja periaatteet, jotka esitetään 7 päivänä joulukuuta 2000 hyväksytyssä ja Strasbourgissa 12 päivänä joulukuuta 2007 mukautetussa Euroopan unionin perusoikeuskirjassa, jolla on sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla.”

¹⁰ Esim. tuomio 8.4.2014, *Digital Rights Ireland ja Seitlinger ym.*, C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238.

2 EU:n perusoikeuskirjan sisältö

2.1 Johdanto-osa: perusoikeuskirjan lähteet

Perusoikeuskirjan johdanto-osassa luetellaan ne lähteet, joihin perusoikeuskirjan määräykset perustuvat:

- i. jäsenvaltioille yhteiset valtiosääntöperinteet ja kansainväliset velvoitteet;
- ii. Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS);¹¹
- iii. unionin ja Euroopan neuvoston hyväksymät sosiaaliset peruskirjat;
- iv. EU-tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytäntö.

Johdanto-osassa ei nimenomaisesti mainita muun muassa sellaisia tahoja, jotka eivät anna oikeudellisesti sitovia ratkaisuja tai tuomioita.¹² Luetteloa ei tästä huolimatta ole kuitenkaan tarkoitettu tyhjentäväksi.¹³

2.2 Perusoikeuskirjan sisältämät määräykset

Johdanto-osan lisäksi perusoikeuskirja koostuu yhteensä 54 artiklasta, jotka jakautuvat seitsemään eri osastoon. Ensimmäiset 50 artiklaa käsittävät perusoikeuskirjan sisällölliset oikeudet, vapaudet ja periaatteet, jotka on ryhmitelty ensimmäisiin kuuteen osastoon seuraavasti:

I OSASTO: IHMISARVO		
1 artikla: Ihmisarvo	2 artikla: Oikeus elämään	3 artikla: Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen
4 artikla: Kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen ja kohtelun kieltä	5 artikla: Orjuuden ja pakotyön kieltä	
II OSASTO: VAPAUDET		
6 artikla: Oikeus vapautteen ja turvallisuuteen	7 artikla: Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen	8 artikla: Henkilötietojen suoja
9 artikla: Oikeus solmia avioliitto ja oikeus perustaa perhe	10 artikla: Ajatuksen, oman tunnon ja uskonnon vapaus	11 artikla: Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus
12 artikla: Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus	13 artikla: Taiteen ja tutkimuksen vapaus	14 artikla: Oikeus koulutukseen

¹¹ Viittauksella Euroopan ihmisoikeussopimukseen tarkoitetaan sekä yleissopimusta että sen lisäpöytäkirjoja.

¹² Kuten Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea ja useat YK:n ihmisoikeussopimusten toimeenpanoa valvovat komiteat.

¹³ Sanan ”erityisesti” käyttäminen johdanto-osan kyseisessä kohdassa viittaa tähän.

<i>15 artikla: Ammatillinen vapaus ja oikeus tehdä työtä</i>	<i>16 artikla: Elinkeinovapaus</i>	<i>17 artikla: Omistusoikeus</i>
<i>18 artikla: Oikeus turvapaikkaan</i>	<i>19 artikla: Suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa</i>	
III OSASTO: TASA-ARVO		
<i>20 artikla: Yhdenvertaisuus lain edessä</i>	<i>21 artikla: Syrjintäkielto</i>	<i>22 artikla: Kulttuurinen, uskonnollinen ja kielellinen monimuotoisuus</i>
<i>23 artikla: Miesten ja naisten välinen tasa-arvo</i>	<i>24 artikla: Lapsen oikeudet</i>	<i>25 artikla: Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet</i>
<i>26 artikla: Vammaisten sopeutumisen yhteiskuntaan</i>		
IV OSASTO: YHTEISVASTUU		
<i>27 artikla: Työntekijöiden oikeus saada tietoja ja tulla kuuliksi yrityksessä</i>	<i>28 artikla: Neuvotteluoikeus ja oikeus yhteisiin toimiin</i>	<i>29 artikla: Oikeus työnvälityspalveluihin</i>
<i>30 artikla: Suoja perusteettoman irtisanomisen yhteydessä</i>	<i>31 artikla: Oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot</i>	<i>32 artikla: Lapsityövoiman käytön kieltö ja nuorten suojelu työssä</i>
<i>33 artikla: Perhe- ja työelämä</i>	<i>34 artikla: Sosiaaliturva ja toimeentuloturva</i>	<i>35 artikla: Terveysten suojelu</i>
<i>36 artikla: Mahdollisuus käyttää yleistä taloudellista etua koskevia palveluja</i>	<i>37 artikla: Ympäristönsuojelu</i>	<i>38 artikla: Kuluttajansuoja</i>
V OSASTO: KANSALAISTEN OIKEUDET		
<i>39 artikla: Äänioikeus ja vaalikelpoisuus Euroopan parlamentin vaaleissa</i>	<i>40 artikla: Äänioikeus ja vaalikelpoisuus kunnallisvaaleissa</i>	<i>41 artikla: Oikeus hyvään hallintoon</i>
<i>42 artikla: Oikeus tutustua asiakirjoihin</i>	<i>43 artikla: Euroopan oikeusasiamies</i>	<i>44 artikla: Oikeus esittää vetoamus</i>
<i>45 artikla: Liikkumis- ja oleskeluvapaus</i>	<i>46 artikla: Diplomaatti- ja konsuliviranomaisten antama suojelu</i>	

VI OSASTO: LAINKÄYTTÖ		
47 artikla: Oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen	48 artikla: Syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen	49 artikla: Laillisuusperiaate ja rikoksista määrättävien rangaistusten oikeasuhtaisuuden periaate
50 artikla: Kielto syyttää ja rangaista oikeudenkäynnissä kahdesti samasta rikoksesta ("ne bis in idem")		

Perusoikeuskirjan viimeinen seitsemäs osasto sisältää sen tulkintaa ja soveltamista koskevat yleiset määräykset:

VII OSASTO: TULKINTAA JA SOVELTAMISTA KOSKEVAT YLEISET MÄÄRÄYKSET		
51 artikla: Soveltamisala	52 artikla: Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta	53 artikla: Suojan taso
54 artikla: Oikeuksien väärinkäytön kielto		

Perusoikeuskirjan tulkintaa ja soveltamista koskevien yleisten määräysten lisäksi SEU 6 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan¹⁴ ja perusoikeuskirjan 52 artiklan 7 kohdan¹⁵ mukaan perusoikeuskirjan määräysten tulkinnassa on otettava huomioon perusoikeuskirjan tulkitsemisen ohjaamiseksi laaditut selitykset, joissa esitetään näiden määräysten lähteet.¹⁶ Vaikka kyseisillä selityksillä ei ole oikeudellista sitovuutta, ne ovat kuitenkin arvokas tulkinnan väline ja niiden tarkoituksena on selventää perusoikeuskirjan määräyksiä.

3 EU:n perusoikeuskirjan soveltamisala

Jo ennen EU:n perusoikeuskirjan laatimista ja sen oikeudellista sitovuutta Suomen viranomaiset ovat olleet velvollisia kunnioittamaan kansainvälisiin sopimuksiin perustuvia ihmisoikeuksia.¹⁷ EU:n perusoikeuskirjan määräykset ovat sisällöllisesti ainakin jossain määrin päällekkäisiä useiden perus- ja ihmisoikeusinstrumenttien määräysten kanssa. Päällekkäisyyttä vähentää kuitenkin se, että eri lähteistä peräisin olevien perus- ja ihmisoikeusmääräysten soveltamisalat eroavat toisistaan ja että määräyksillä on erilaiset valvontajärjestelmät.

¹⁴ "Perusoikeuskirjassa esitettyjä oikeuksia, vapauksia ja periaatteita on tulkittava perusoikeuskirjan tulkintaa ja soveltamista koskevien perusoikeuskirjan VII osaston yleisten määräysten mukaisesti ja ottaen asianmukaisesti huomioon perusoikeuskirjassa tarkoitetut selitykset, joissa esitetään näiden määräysten lähteet."

¹⁵ "Unionin ja jäsenvaltioiden tuomioistuimet ottavat asianmukaisesti huomioon tämän perusoikeuskirjan tulkitsemisen ohjaamiseksi laaditut selitykset."

¹⁶ Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitykset, EUVL C 303, 14.12.2007, s. 17-35: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32007X1214\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32007X1214(01))

¹⁷ Kansainvälisen tason sopimuksia, jotka sisältävät määräyksiä ihmisoikeuksista ovat esimerkiksi *taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia sekä kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevat yleissopimukset* (SopS 6 ja 8/1976), *uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja* (SopS 78 ja 80/2002) sekä *kidutuksen estämiseksi tehty eurooppalainen yleissopimus* (SopS 17/1989). *Euroopan ihmisoikeussopimuksen* (SopS 18-19/1990) määräykset ovat velvoittaneet Suomea vuodesta 1990 lähtien.

3.1 Milloin EU:n perusoikeuskirjaa sovelletaan

EU:n perusoikeuskirjaa sovelletaan oikeudellisesti sitovana asiakirjana vain asioissa, joissa sovelletaan EU:n oikeutta. Tämä perusoikeuskirjan soveltamisalaa koskeva määräys on sen 51 artiklan 1 kohdassa:

”Tämän perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä, elimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti sekä jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun viimeksi mainitut soveltavat unionin oikeutta. Tämän vuoksi ne kunnioittavat tämän perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksia, noudattavat sen sisältämiä periaatteita ja edistävät niiden soveltamista kukin toimivaltansa mukaisesti ja unionille perussopimuksissa annetun toimivallan rajoja noudattaen.”

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohta

Perusoikeuskirjan määräykset sitovat ensinnäkin EU:n ”julkista valtaa”, toisin sanoen EU:n toimielimiä, elimiä, laitoksia ja virastoja.¹⁸ Sen sijaan kansallisella eli jäsenvaltioiden tasolla perusoikeuskirjan määräykset sitovat ainoastaan silloin, kun jäsenvaltiot toimivat unionin oikeuden alalla.¹⁹ Tämä soveltamisalaa koskeva rajoitus on merkittävä ero EU:n perusoikeuskirjan ja useimpien kansainvälisten ihmisoikeusinstrumenttien, kuten EIS:n, välillä. Koska EU:n perusoikeuskirjaa ei sovelleta oikeudellisesti sitovana puhtaasti kansallisissa asioissa, joihin EU:n oikeutta ei sovelleta, sillä ei ole jäsenvaltioiden toiminnan yhteydessä yleistä soveltamisalaa, eikä se sovellu itsenäisesti ja oikeudellisesti sitovana minkä tahansa asian perusoikeuksien mukaisuuden arviointiin.

Unionin oikeusjärjestyksessä taattuja perusoikeuksia sovelletaan siis kaikkiin EU:n oikeudessa säänneltyihin tilanteisiin.²⁰ EU-tuomioistuin on oikeuskäytännössään todennut, ettei se voi arvioida perusoikeuskirjan nojalla sellaista kansallista lainsäädäntöä, joka ei kuulu EU:n oikeuden soveltamisalaan, eivätkä perusoikeuskirjan määräykset, joihin mahdollisesti tukeudutaan, voi sellaisinaan perustaa kyseistä toimivaltaa.²¹

¹⁸ Vrt. tuomio 20.9.2016, *Ledra Advertising v. komissio ja EKP*, C-8/15 P–C-10/15 P, EU:C:2016:701, 67 kohta: ”perusoikeuskirja sen sijaan koskee unionin toimielimiä myös - - silloin, kun ne toimivat unionin oikeusjärjestyksen ulkopuolella.

¹⁹ Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitykset, EUVL C 303, 14.12.2007, s. 32 ja viittaukset tuomioihin 13.7.1989, *Wachauf*, 5/88, EU:C:1989:321 ja 18.6.1991, *ERT*, C-260/89, EU:C:1991:254.

²⁰ Tuomio 17.12.2015, *WebMindLicenses*, C-419/14, EU:C:2015:832, 66 kohta; tuomio 6.10.2015, *Delvigne*, C-650/13, EU:C:2015:648, 25-27 kohta; tuomio 7.5.2013, *Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105, 19 kohta; tuomio 26.9.2013, *Texdata Software*, C-418/11, EU:C:2013:588, 73 kohta.

²¹ Tuomio 19.11.2019, *Terveys- ja sosiaalialan neuvottelujärjestö (TSN) ry ja Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto AKT ry*, C-609/17 ja C-610/17, EU:C:2019:981, 42 ja 43 kohta; määräys 7.5.2015, *Pondiche*, C-608/14, EU:C:2015:313, 21 kohta; tuomio 27.3.2014, *Torrallbo Marcos*, C-265/13, EU:C:2014:187, 30 kohta; tuomio 8.5.2014, *Pelckmans Turnhout*, C-483/12, EU:C:2014:304, 20 kohta; määräys 19.6.2014, *Balázs ja Papp*, C-45/14, EU:C:2014:2021, 23 kohta; tuomio 7.5.2013, *Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105, 22 kohta; määräys 10.10.2013, *Nagy ym.*, C-488/12–C-491/12 ja C-526/12, EU:C:2013:703, 17 kohta; määräys 6.6.2013, *Cholakova*, C-14/13, EU:C:2013:374, 30 kohta.

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 2 kohdassa²² todetaan, ettei perusoikeuskirjalla voida myöskään laajentaa EU:lle perussopimuksissa annettuja toimivaltuuksia ja tehtäviä. Sama periaate vahvistetaan myös SEU 6 artiklan 1 kohdan toisessa alakohdassa²³, jonka mukaan perusoikeuskirjan määräykset eivät millään tavoin laajenna perussopimuksissa määriteltyä unionin toimivaltaa.²⁴ EU:n perusoikeuksia sovelletaan näin ollen vain asioissa, joissa sovelletaan EU:n oikeutta, eivätkä ne pelkästään sellaisinaan, ilman konkreettista ja riittävää liityntää EU:n oikeuteen, tuo asiaa EU:n oikeuden soveltamisalan piiriin.²⁵ Sanottu periaate seuraa loogisesti toissijaisuusperiaatteesta ja siitä, että EU:lla on vain sille annettua toimivaltaa (annetun toimivallan periaate, SEU 5 artiklan 1 ja 2 kohta²⁶). Tämän mukaisesti EU:n oikeusjärjestyksessä taatuilla perusoikeuksilla on vaikutuksia vain perussopimuksissa määriteltyjen toimivaltuuksien puitteissa. EU:n oikeuden soveltamisalaa ei voida ulottaa perussopimuksissa määrättyä laajemmaksi.²⁷

Perusoikeuskirjaa sovelletaan oikeudellisesti sitovana asiakirjana vain asioissa, joihin EU-oikeus soveltuu

Sen sijaan EU:n oikeuden soveltamisalaan kuuluvat asiat, joita koskevia säännöksiä sisältyy EU:n oikeuteen, ja asiat, joissa EU:n säännökset kattavat vain osan sääntelyn kohteena olevasta kokonaisuudesta. Silloin, kun kansallinen lainsäädäntö kuuluu EU:n oikeuden soveltamisalaan, EU-tuomioistun voi arvioida, onko kansallinen lainsäädäntö yhteensopiva EU:n perusoikeuksien kanssa.²⁸ Lainvalmistelijan on näin ollen otettava EU:n perusoikeudet huomioon siltä osin kuin asian, josta valmistellaan kansallista lainsäädäntöä, voidaan katsoa kuuluvan EU:n oikeuden soveltamisalan piiriin. Pelkän unionilla olevan toimivallan olemassaolo yksinään ei kuitenkaan riitä tuomaan asiaa EU:n oikeuden soveltamisalan piiriin, vaan riittävä liityntä EU:n oikeuteen edellyttää jonkin EU:n oikeuden määräyksen tai säännöksen konkreettista soveltamista asiassa.²⁹

Jotta EU:n perusoikeuskirjaa voidaan soveltaa oikeudellisesti sitovana tietyssä asiassa, ensin täytyy varmistua siis siitä, että EU:n oikeus soveltuu kyseiseen asiaan. Tästä syystä on erityisen tärkeää tunnistaa ne tilanteet, joissa EU:n oikeutta sovelletaan. Perusoikeuskirjan soveltamisalan määrittäminen on käytännössä usein tärkein ja samalla vaikein vaihe. EU:n oikeuden soveltamisalan määrittäminen on merkityksellistä myös soveltuvalle tuomioistuinmenettelylle.

²² ”Tällä perusoikeuskirjalla ei uloteta unionin oikeuden soveltamisalaa unionin toimivaltaa laajemmaksi eikä luoda unionille uutta toimivaltaa tai uusia tehtäviä eikä muuteta perussopimuksissa määriteltyjä toimivaltuuksia ja tehtäviä.”

²³ ”Unioni liittyy ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen. Liittyminen ei vaikuta perussopimuksissa määriteltyyn unionin toimivaltaan.”

²⁴ Määräys 15.4.2015, *Burzio*, C-497/14, EU:C:2015:251, 27 kohta; määräys 7.5.2015, *Väraru*, C-496/14, EU:C:2015:312, 17 kohta; tuomio 6.3.2014, *Siragusa*, C-206/13, EU:C:2014:126, 20 kohta; määräys 19.6.2014, *Balázs ja Papp*, C-45/14, EU:C:2014:2021, 20 kohta; määräys 17.7.2014, *Yumer*, C-505/13, EU:C:2014:2129, 25 kohta.

²⁵ Esim. tuomio 3.7.2014, *Liliana Tudoran*, C-92/14, 43-48 kohta.

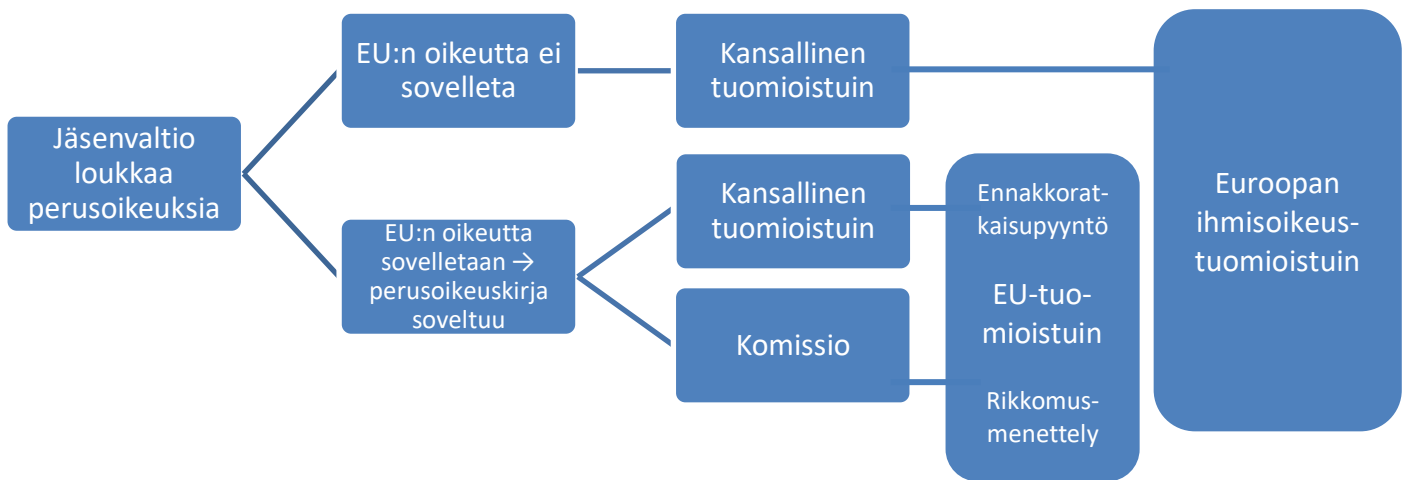
²⁶ ”Unionin toimivalta määräytyy annetun toimivallan periaatteen mukaisesti. Unioni käyttää toimivaltaansa toissijaisuusperiaatetta ja suhteellisuusperiaatetta noudattaen. Annetun toimivallan periaatteen mukaisesti unioni toimii ainoastaan jäsenvaltioiden sille perussopimuksissa antaman toimivallan rajoissa ja kyseisissä sopimuksissa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimivalta, jota perussopimuksissa ei ole annettu unionille, kuuluu jäsenvaltioille.”

²⁷ Tuomio 15.11.2011, *Dereci ym.*, C-256/11, EU:C:2011:734, 71 kohta.

²⁸ Tuomio 7.5.2013, *Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105, 21 kohta.

²⁹ Määräys 15.4.2015, *Burzio*, C-497/14, EU:C:2015:251, 28-31 kohta; määräys 5.2.2015, *Petrus*, C-451/14, EU:C:2015:71, 18-20 kohta.

3.2 Kaavio: EU:n perusoikeuskirjan soveltaminen ja merkitys tuomioistuinmenettelylle

3.3 Esimerkkejä tilanteista, joissa perusoikeuskirjaa sovelletaan

EU:n perusoikeuskirjaa sovelletaan siis asioissa, jotka kuuluvat EU:n oikeuden soveltamisalan piiriin. Tyypillisiä aloja, joilla EU:n oikeutta sovelletaan ovat muun muassa turvapaikka-asiat ja muuttoliike, kuluttajansuoja, arvonlisävero, maatalous, kilpailuoikeus, tietosuoja, työehdot ja eurooppalainen pädätysmääräys. Tilanteita, joissa sovelletaan EU:n oikeutta ja siten myös EU:n perusoikeuskirjaa ovat esimerkiksi:

- i. EU:n oikeuden kansallinen täytäntöönpano (esim. direktiivit, jotkin asetukset, unionin kansainväliset sopimukset)³⁰
- ii. sellaisen kansallisen lain muutos, jolla on pantu täytäntöön EU:n oikeutta,
- iii. kansallinen hallinnollinen toimi tai toimenpide, jolla pannaan täytäntöön EU:n toimielimen päätös,

³⁰ Esim. kansallisen yhdenvertaisuuslain (1325/2014) säätämällä pantiin täytäntöön useita EU:n direktiivejä, kuten rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta annettu neuvoston direktiivi (2000/43/EY) sekä yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista annettu neuvoston direktiivi (2000/78/EY). Näin ollen silloin, kun sovelletaan kansallista yhdenvertaisuuslakia, näiden direktiivien alaan kuuluvat tilanteet ovat EU:n oikeuden soveltamisalan piirissä ja EU:n perusoikeuskirja soveltuu niiden tarkastelemiseen. Vrt. myös tuomio 10.7.2003, *Booker Aquacultur Ltd ja Hydro Seafood GSP Ltd*, C-20/00 ja C-64/00, EU:C:2003:397.

- iv. kansalliset seuraamukset ja menettelyt, joita käytetään EU:n oikeuteen perustuvien oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi (mm. oikeussuojakeinot, sanktiot EU-oikeuden rikkomisesta),³¹
- v. jäsenvaltio käyttää EU:n oikeuteen perustuvaa harkintavaltaa,³²
- vi. selvästi EU-oikeuden soveltamisalalla olevat tilanteet, joissa EU-oikeuden kansallinen täytäntöönpano on laiminlyöty,³³
- vii. kansallinen toimi tai toimenpide, jolla rajoitetaan EU:n vapaata liikkumista koskevia määräyksiä ja jonka oikeuttamiseksi jäsenvaltio vetoaa EU:n perussopimuksissa mainittuihin poikkeusperusteisiin tai EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä omaksuttuihin yleistä etua koskeviin perusteisiin,³⁴
- viii. kansallinen toimi tai toimenpide, joka ei substanssinsa puolesta ole EU-oikeuden soveltamisalan piirissä, mutta jonka yhteydessä kansallinen lainsäädäntö on mukautettu vastaamaan EU:n oikeutta omaksumalla EU:n oikeudessa hyväksytty tulkinta kyseisestä toimesta tai toimenpiteestä,³⁵
- ix. EU:lla on toimivaltaa kansallisen toimen tai toimenpiteen alalla, mutta EU:n oikeus antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden säätää kansallisesti tiukemmista normeista tai suojatoimenpiteistä, jotka ylittävät EU:n oikeudessa säädetyt vähimmäisvaatimukset kyseisellä alalla (nk. *gold-plating*)
 - a. EU:n säädöksessä voidaan nimenomaisesti mahdollistaa jäsenvaltioille valta antaa suotuisampia kansallisia säännöksiä, jolloin ne kuuluvat EU-oikeuden soveltamisalaan.³⁶

³¹ Tuomio 16.5.2017, *Berlioz Investment Fund*, C-682/15, EU:C:2017:373, 40-42 ja 49-52 kohta; tuomio 6.10.2015, *Paoletti ym.*, C-218/15, EU:C:2016:748, 18 kohta; tuomio 26.9.2013, *Texdata Software*, C-417/11, EU:C:2013:588, 71-75 kohta; tuomio 10.11.2011, *Garenfeld*, C-405/10, EU:C:2011:722, 48 kohta; tuomio 26.2.2013, *Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105, 26 ja 27 kohta.

³² Tuomio 6.12.2012, *O ja S*, C-356/11 ja C-357/11, EU:C:2012:776; tuomio 21.12.2011, *N. S.*, C-411/10, EU:C:2011:865, 69 kohta.

³³ Tuomio 19.1.2010, *Kücükdeveci*, C-555/07, EU:C:2010:21.

³⁴ Tuomio 21.9.1999, *Läärä ym.*, C-124/97, EU:C:1999:435; tuomio 18.6.1991, *ERT*, C-260/89, EU:C:1991:254; tuomio 11.7.2002, *Carpenter*, C-60/00, EU:C:2002:434.

³⁵ Tuomio 6.3.2014, *Siragusa*, C-206/13, EU:C:2014:126; tuomio 18.12.1997, *Annibaldi*, C-309/96, EU:C:1997:631; tuomio 17.7.1997, *Leur-bloem*, C-28/95, EU:C:1997:369, 31-34 kohta.

³⁶ Tuomio 18.7.2013, *Sky Italia*, C-234/12, EU:C:2013:496, 14 kohta.

3.4 Esimerkkejä tilanteista, joissa perusoikeuskirjaa ei sovelleta

Esimerkkejä tilanteista, joissa EU:n oikeutta ei sovelleta ja joissa EU:n perusoikeuskirjaakaan ei siten sovelleta oikeudellisesti sitovana, ovat:

- i. EU:lla ei ole toimivaltaa kansallisen toimen tai toimenpiteen alalla,³⁷
- ii. kansallisen toimen tai toimenpiteen ja EU:n oikeuden välinen yhteys perustuu ”pelkästään kyseisten alojen läheisyyteen tai niiden välisiin epäsuoriin vaikutuksiin”,³⁸
- iii. EU:lla on toimivaltaa kansallisen toimen tai toimenpiteen *alalla*, muttei nimenomaisesti koskien kyseistä kansallisen toimea tai toimenpidettä,³⁹
- iv. kansallisessa säädännössä on vapaaehtoisia viittauksia EU:n oikeuteen⁴⁰
- v. EU:lla on toimivaltaa kansallisen toimen tai toimenpiteen alalla, mutta EU:n oikeus antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden säätää kansallisesti tiukemmista normeista tai suojatoimenpiteistä, jotka ylittävät EU:n oikeudessa säädetyt vähimmäisvaatimukset kyseisellä alalla (nk. *gold-plating*).⁴¹
 - a. EU:n säädöksessä voidaan sallia, että jäsenvaltiot ylittävät EU:n vähimmäisvaatimukset, jolloin suotuisampi tai tiukempi kansallinen säädäntö perustuu jäsenvaltion jo olemassa olevaan toimivaltaan eikä tällainen kansallinen säädäntö siksi kuulu EU:n oikeuden soveltamisalaan.⁴²
 - b. nk. *standstill*-lausekkeilla annetaan jäsenvaltiolle poikkeuksellisesti mahdollisuus pitää voimassa sellaisia kansallisia säännöksiä, joiden ei katsota olevan EU-oikeuden soveltamisalalla.⁴³

³⁷ Esim. kansallinen turvallisuus ei ole EU:n oikeuden soveltamisalan piirissä, koska EU:lla ei ole sitä (ainakaan suoraan) koskevaa toimivaltaa (SEU 4 artiklan 2 kohta).

³⁸ Tuomio 10.7.2014, *Victor Manuel Julian Hernández ym.*, C-198/13, EU:C:2014:2055, 34-36 kohta.

³⁹ Tuomio 15.9.2011, *Gueye ja Salméron Sanchez*, C-483/09, EU:C:2011:583, 50, 51, 68 ja 69 kohta (rikosoikeudellisia seuraamuksia koskevasta jäsenvaltioiden harkintavallan laajuudesta, tässä erityisesti lähestymiskiellon osalta), ja 72-74 kohta (sovintomenettelyn käyttämisestä rikosoikeudellisissa asioissa koskevasta jäsenvaltion harkintavallan laajuudesta), johon liitetyen ks. myös tuomio 21.10.2010, *Eredics ja Sápi*, C-205/09, EU:C:2010:623, 36-40 kohta.

⁴⁰ Tuomio 21.12.2011, *Cicala*, C-482/10, EU:C:2011:868.

⁴¹ Tuomio 14.4.2005, *Eiterköpfe*, C-6/03, EU:C:2005:222, 58-64 kohta (suojelun tason ulottuvuuden määrittely ympäristöpolitiikan alalla jätetty jäsenvaltioiden ratkaistavaksi).

⁴² Tuomio 19.11.2019, *Terveys- ja sosiaalialan neuvottelujärjestö (TSN) ry ja Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto AKT ry*, C-609/17, EU:C:2019:981, 52-55 kohta; tuomio 10.7.2014, *Julian Hernández ym.*, C-198/13, EU:C:2014:2055, 44 ja 45 kohta.

⁴³ Tuomio 13.7.2000, *Idéal tourisme*, C-36/99, EU:C:2000:405, 37 ja 38 kohta.

4 EU:n perusoikeuskirjan tulkinta

Perusoikeuskirjan sisältämät 50 sisällöllistä artiklaa voidaan jakaa neljään ryhmään seuraavasti:

1. EU:n perusoikeuskirjan sisältämät määräykset, jotka vastaavat EIS:n vastaavia oikeuksia,
2. EU:n perusoikeuskirjan määräykset, joiden turvaama suojan taso ulottuu EIS:n vastaavien oikeuksien suojan tasoa laajemmalle,
3. EU:n perusoikeuskirjan määräykset, joilla ei ole suoraa vastinetta EIS:ssa, ja
4. EU:ta koskevat oikeudet.

Näiden ryhmien mukaisesti jaotellut EU:n perusoikeuskirjan sisältämät määräykset ja niitä vastaavat EIS:een ja kansallisiin perusoikeuksiin sisältyvät oikeudet ovat tämän muistion liitteinä 7.1–7.4.

4.1 EU:n perusoikeuskirjan määräysten ryhmittely

4.1.1 EU:n perusoikeuskirjan määräykset, jotka vastaavat EIS:n vastaavia oikeuksia

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdassa pyritään varmistamaan tarvittava johdonmukaisuus EU:n perusoikeuskirjan ja EIS:n välillä määräämällä, että siltä osin kuin perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat myös EIS:ssa turvattuja oikeuksia, niillä on sama merkitys ja kattavuus kuin EIS:ssa määrätyillä oikeuksilla.⁴⁴ Sama vastaavuuteen liittyvä periaate koskee myös oikeuksien sallittuja rajoituksia.

”Siltä osin kuin tämän perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa. Tämä määräys ei estä unionia myöntämästä tätä laajempaa suojaa.”

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohta

Vaikka EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö on EU:n oikeusjärjestyksessä tunnustettujen perusoikeuksien ensisijainen tulkintalähde, tulkinta-apua voidaan hakea myös EIS:sta ja EIT:n oikeuskäytännöstä erityisesti silloin, kun arvioitavana on sellaisia EU:n perusoikeuskirjan sisältämiä oikeuksia, jotka vastaavat EIS:n sisältämiä oikeuksia. *Hudoc*-tietokannan⁴⁵ lisäksi hyödyllisiä lähteitä ovat tällöin muun muassa EU:n perusoikeuskirjan selitykset ja EU:n perusoikeusviraston (FRA) verkkosivuilta löytyvät *Charterpedia*, *EU Fundamental Rights Information System* (EFRIS) ja *Case law database* -verkkotyövälineet.⁴⁶

⁴⁴ Viittauksella EIS:een tarkoitetaan sekä yleissopimusta että sen lisäpöytäkirjoja. Turvattujen oikeuksien merkitys ja kattavuus määritetään näiden asiakirjojen lisäksi EIT:n oikeuskäytännössä.

⁴⁵ <http://hudoc.echr.coe.int/eng#>

⁴⁶ <https://fra.europa.eu/en/eu-charter> ja <https://fra.europa.eu/en/tools> FRA:n sivuilla on myös perusoikeuksiin liittyvää EU:n ja kansallisten tuomioistuinten oikeuskäytäntöä samoin kuin perusoikeuksiin liittyviä julkaisuja.

4.1.2 EU:n perusoikeuskirjan määräykset, joiden suojan taso on EIS:n vastaavia oikeuksia laajempaa

Perusoikeuskirjassa myönnetty suojan taso ei saa koskaan olla vastaavaa EIS:ssa taattua suojan tasoa alempi. Tämän vähimmäistason arvioimisessa tulkinta-apua myös niiden perusoikeuskirjan oikeuksien osalta, joiden turvaama suojan taso ulottuu EIS:n vastaavien oikeuksien suojan tasoa laajemmalle, voidaan hakea EIS:sta ja EIT:n oikeuskäytännöstä.

On huomionarvoista, että perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan viimeisen virkkeen mukaisesti EU:lla on kuitenkin mahdollisuus turvata EIS:een nähden laajempi suoja. Lisäksi, vaikka SEU 6 artiklan 3 kohdan mukaan EIS:ssa taatut perusoikeudet ovat yleisinä periaatteina osa EU:n oikeutta, EU ei ole kuitenkaan vielä liittynyt EIS:een, minkä vuoksi EIS ei ole muodollisesti osa EU:n sitovaa oikeutta.⁴⁷ EIS ei ole siten EU:n oikeuden lähde ja EU-tuomioistuin tulkitsee EU:n oikeutta itsenäisesti. Tämän vuoksi EU:n oikeusjärjestyksessä tunnustettujen perusoikeuksien sisällön ja suojan tason tulkinnassa tulisi ensisijaisesti tukeutua kyseistä oikeutta koskevaan EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntöön.⁴⁸

4.1.3 EU:n perusoikeuskirjan määräykset, joilla ei ole suoraa vastinetta EIS:ssa

Sellaisten EU:n perusoikeuskirjan sisältämien oikeuksien osalta, joille ei löydy suoraa vastinetta EIS:ssa, voidaan etsiä yhtymäkohtia ja tulkinta-apua muista kansainvälisistä perus- ja ihmisoikeusasiakirjoista, kuten esimerkiksi YK:n ihmisoikeussopimuksista ja uudistetusta Euroopan sosiaalisesta peruskirjasta. Myös EU:n perusoikeuskirjaa koskevat selitykset tarjoavat tältä osin apua.

4.1.4 EU:ta koskevat oikeudet

EU:ta koskevia oikeuksia ovat erityisesti EU:n perusoikeuskirjan V osastoon sisältyvät oikeudet (39-46 artikla), jotka koskevat EU:n kansalaisten oikeuksia, ja EU:n tason poliittisia puolueita koskeva perusoikeuskirjan 12 artiklan 2 kohta. Näiden osalta johtoa tulkintaan tulisi ensisijaisesti hakea EU:n omasta oikeudesta, erityisesti EU-tuomioistuimen oikeuskäytännöstä.

Monien tähän ryhmään kuuluvien oikeuksien osalta on määräyksiä myös EU:n perussopimuksissa, esimerkiksi koskien EU:n kansalaisten oikeuksia (vrt. SEUT 20 artiklan 2 kohta).

⁴⁷ Lausunto 18.12.2014, *EU:n liittyminen EIS:een*, 2/13, EU:C:2014:2454, 179 kohta; tuomio 21.12.2016, *Tele2 Sverige ja Watson*, C-203/15 ja C-698/15, EU:C:2016:970, 127 kohta; tuomio 15.2.2016, *J. N.*, C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, 45 kohta; tuomio 24.4.2012, *Kamberaj*, C-571/10, EU:C:2012:233, 60 kohta; ja tuomio 7.5.2013, *Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105, 44 kohta.

⁴⁸ Lausunto 18.12.2014, *EU:n liittyminen EIS:een*, 2/13, EU:C:2014:2454, 170 kohta; tuomio 3.9.2008, *Kadi ja Al Barakaat*, C-402/05 ja C-415/04 P, EU:C:2008:461, 281-285 kohta; tuomio 17.12.1970, *Internationale Handelsgesellschaft*, C-11/70, EU:C:1970:114, 4 kohta.

4.2 Oikeuksien luonne sekä jako ”oikeuksiin” ja ”periaatteisiin”

Perusoikeuskirjan johdanto-osan viimeinen virke jaottelee sisällölliset artikkelit ”oikeuksiin, vapauksiin ja periaatteisiin”. Tätä jaottelua täsmennetään ensinnäkin perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa⁴⁹, jonka mukaan perusoikeuskirjan mukaisia (subjektiivisia) oikeuksia tulee ”kunnioittaa” ja sen sisältämiä periaatteita ”noudattaa”. Perusoikeuskirjan sanamuodon perusteella periaatteet viittaavat enemmänkin ohjelmallisiin ja ohjaaviin normeihin ja ne vastaavat julkiselle vallalle osoitettuja tehtäviä, kun taas oikeuksilla on tarkoitus suojata suoraan yksilön oikeusasemaa.⁵⁰

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 5 kohdassa⁵¹ ja sitä koskevissa perusoikeuskirjan selityksissä selkiytetään vielä perusoikeuskirjaan kirjattujen ”oikeuksien” ja ”periaatteiden” välistä eroa korostamalla, että perusoikeuskirjan periaatteita sisältävät määräykset voidaan panna täytäntöön EU:n lainsäädännön välityksellä, mutta niiden perusteella ei voida kuitenkaan vaatia positiivista toimintaa EU:n toimielimiltä tai jäsenvaltioiden viranomaisilta.⁵² Jokainen voi siten vedota perusoikeuskirjan *oikeuksiin ja vapauksiin* suoraan kansallisissa tuomioistuimissa, mutta periaatteisiin voidaan vedota kuitenkin vain epäsuorasti, kun täytäntöönpanosäädöksen tulkintaa ja pätevyyttä arvioidaan perusoikeuskirjan valossa.

Perusoikeuskirjan määräysten jaottelulla yhtäältä oikeuksiin (ja vapauksiin) ja toisaalta periaatteisiin pyrittiin perusoikeuskirjaa laadittaessa korostamaan eroa yhtäältä subjektiivisia oikeuksia muistuttavien ja toisaalta tulkintaa ohjaavien periaateluontoisten määräysten välillä. Jaottelun syynä on erityisesti perusoikeuskirjan sisältämien määräysten moninaisuus ja kattavuus. Perusoikeuskirja sisältää tavanomaisten kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien lisäksi myös useita taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia, joiden osalta jäsenvaltioiden valtiosääntöiset tulkinta- ja soveltamistraditiot sekä suojan tason vaihtelevat ja eroavat toisistaan.⁵³

Oikeuksiin ja vapauksiin voidaan vedota suoraan, kun taas periaatteisiin vain täytäntöönpanosäädännön kanssa.

⁴⁹ ”Tämän perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä, elimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti sekä jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun viimeksi mainitut soveltavat unionin oikeutta. Tämän vuoksi ne kunnioittavat tämän perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksia, noudattavat sen sisältämiä periaatteita ja edistävät niiden soveltamista kukin toimivaltansa mukaisesti ja unionille perussopimuksissa annetun toimivallan rajoja noudattaen.”

⁵⁰ Tosin yksilön oikeusasemaakin on mahdollista täsmentää alemman tasoisella säädöksellä. Julkisasiainministeriön Cruz Villalónin 18.7.2013 antama ratkaisuehdotus 15.1.2014 annetussa tuomiossa *Association de médiation sociale*, C-176/12, EU:C:2013:491, 50 kohta.

⁵¹ ”Tämän perusoikeuskirjan periaatteita sisältävät määräykset voidaan panna täytäntöön unionin toimielinten, elinten tai laitosten oman toimivaltansa puitteissa hyväksymillä lainsäätämisyksiköissä hyväksyttävillä säädöksillä, täytäntöönpanosäädöksillä sekä säädöksillä, joita jäsenvaltiot antavat unionin lainsäädännön täytäntöönpanemiseksi. Ne voidaan saattaa tuomioistuimen ratkaistaviksi vain sikäli kuin on kyse tällaisten säädösten tulkinnasta tai niiden laillisuuden valvonasta.”

⁵² Tuomio 15.1.2014, *Association de médiation sociale*, C-176/12, EU:C:2014:2, 45-49 kohta.

⁵³ Tämä seikka oli myös syynä erillisen pöytäkirjan (n:o 30) laatimiseen perusoikeuskirjan soveltamisesta Puolaan ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan. Julkisasiainministeriön Cruz Villalónin 18.7.2013 antama ratkaisuehdotus 15.1.2014 annetussa tuomiossa *Association de médiation sociale*, C-176/12, EU:C:2013:491, 49 kohta.

Perusoikeuskirja tai sitä koskevat selitykset eivät määrittele perusoikeuskirjan sisältämiä määräyksiä artiklakohtaisesti joko ”oikeuksiksi” tai ”periaatteiksi”.⁵⁴ EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö osoittaa lisäksi, ettei EU-tuomioistuin ole aina edes antanut merkitystä sovellettavan oikeuden luonteelle, vaan se on soveltanut myös esimerkiksi sosiaaliluonteisia oikeuksia subjektiivisten oikeuksien tapaan.⁵⁵ Tästä syystä perusoikeuskirjan sisältämien määräysten jaottelulle ”oikeuksiin (ja vapauksiin)” ja ”periaatteisiin” ei tulisi antaa määräävää merkitystä vaan myös ”periaatteen” kaltaiset artiklat tulisi ottaa huomioon perusoikeuksia tulkittaessa. Tulkinta- ja soveltamisapua kulloisenkin perusoikeuskirjan määräyksen osalta tulisi ensisijaisesti hakea EU-tuomioistuimen oikeuskäytännöstä.

4.3 Suojan taso ja suhde muihin perus- ja ihmisoikeuslähteisiin

Perusoikeuskirjan 53 artiklan tavoitteena on säilyttää lähtökohtaisesti EU:n oikeudessa, jäsenvaltioiden valtiosäännöissä ja kansainvälisessä oikeudessa kunkin soveltamisalalla tällä hetkellä annetun suojan taso, kun siinä määrätään:

”Tämän perusoikeuskirjan määräyksiä ei saa tulkita siten, että ne rajoittaisivat tai loukkaisivat niitä ihmisoikeuksia ja perusvapauksia, jotka asianomaisella soveltamisalalla tunnustetaan unionin oikeudessa, kansainvälisessä oikeudessa ja niissä kansainvälisissä yleissopimuksissa, joiden osapuolina unioni tai kaikki jäsenvaltiot ovat, ja erityisesti ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa, sekä jäsenvaltioiden valtiosäännöissä.”

Perusoikeuskirjan 53 artikla

Tämän määräyksen mukaan EU:n perusoikeuskirjan tarjoaman suojan tason tulee olla vähintään samalla tasolla kuin EIS:n, kansallisten valtiosääntöjen ja muiden sellaisten kansainvälisten ihmisoikesopimusten, jotka kaikki jäsenvaltiot ovat ratifioineet. On kuitenkin huomionarvoista, että määräyk-

⁵⁴ Perusoikeuskirjassa itsessään ei jaotella tai määritellä sen sisältämiä määräyksiä millään tavoin. Perusoikeuskirjaa koskevissa selityksissä mainitaan ainoastaan ”havainnollisuuden vuoksi” esimerkkeinä periaatteista perusoikeuskirjan 25 artikla (ikäntyneiden henkilöiden oikeudet), 26 artikla (vammaisten sopeutuminen yhteiskuntaan) ja 37 artikla (ympäristön-suojelu) ja todetaan lisäksi, että joissakin tapauksissa perusoikeuskirjan artiklalla saattaa olla merkitystä ”sekä oikeuden että periaatteen ilmentäjinä”, kuten esimerkiksi 23 artikla (naisten ja miesten välinen tasa-arvo), 33 artikla (perhe- ja työ-elämä) ja 34 artikla (sosiaaliturva ja toimeentuloturva).

⁵⁵ Vrt. tuomio 11.12.2007, *Viking Line*, C-438/05, EU:C:2007:772, 43-47 kohta; tuomio 18.12.2007, *Laval un Partneri*, C-341/05, EU:C:2007:809, 95-96 kohta. Molemmat tapaukset liittyvät perusoikeuskirjan tulkintaan ja soveltamiseen erityisesti sen 28 artiklan sisältämän oikeuden osalta (oikeus työtaistelutoimiin). On huomionarvoista, että artikla 28 kuuluu perusoikeuskirjan erityisesti sosiaaliluonteisia määräyksiä sisältävään IV osastoon (”Yhteisvastuu”).

sessä edellytetään kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tarjoaman suojan osalta, että *kaikki* jäsenvaltiot ovat kyseisen kansainvälisen sopimuksen osapuolia.⁵⁶ Tällä edellytyksellä on merkitystä erityisesti arvioitaessa sellaisia EU:n perusoikeuskirjan määräyksiä, joilla ei ole suoraa vastinetta EIS:ssa ja joiden osalta tulkinta-apua haetaan siksi muista kansainvälisistä ihmisoikeusasiakirjoista.⁵⁷

EU-tuomioistuin on oikeuskäytännössään osoittanut, että kansalliset viranomaiset ja tuomioistuimet voivat soveltaa myös muita perus- ja ihmisoikeuksien lähteitä EU:n oikeuden soveltamisalalla, kuten kansallisia perusoikeuksiaan. Tämä soveltaminen on kuitenkin mahdollista vain sillä edellytyksellä, ettei se ”vaaranna sitä suojan tasoa, joka on vahvistettu perusoikeuskirjassa, sellaisena kuin unionin tuomioistuin on sitä tulkinnut, eikä unionin oikeuden ensisijaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta”. Tämä on niin kutsuttu *Melloni*-periaate, joka perustuu samannimiseen EU-tuomioistuimen vuonna 2013 antamaan tuomioon.⁵⁸

”Tämä [kansallisten perusoikeuksien] soveltaminen ei vaaranna suojan tasoa, joka on vahvistettu perusoikeuskirjassa, sellaisena kuin unionin tuomioistuin on sitä tulkinnut, eikä unionin oikeuden ensisijaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta.”

Nk. *Melloni*-periaate

Melloni-periaate ilmentää EU-oikeuden etusijaperiaatetta, jonka mukaan EU:n oikeus on ensisijaista jäsenvaltioiden oikeuteen nähden. Perussopimuksen määräys tai unionin säädöksen säännös, jolla on

⁵⁶ Tällaisia ihmisoikeussopimuksia, jotka kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat ratifioineet ovat mm. Euroopan neuvoston (EN) sopimukset: Euroopan sosiaalinen peruskirja (SopS 44/1991), Yleissopimus ihmisoikeuksien ja ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla lisäpöytäkirjoineen (SopS 24/2010), Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (SopS 17/1991), Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 43-44/2012), ja YK:n sopimukset: Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 7-8/1976, ”ICCPR”), Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 6/1976, ”ICESCR”), Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (SopS 59-60/1989, ”CAT”), Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26-27/2016, ”CRPD”), Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 67-68/1986, ”CEDAW”), Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 37/1970, ”ICERD”), Yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991, ”CRC”), sekä Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yhdistymisvapautta, pakkotyön poistamista, työsyryjinnän ja lapsityön torjuntaa koskevat sopimukset: nro 87: Ammatillinen järjestäytymisvapaus ja ammatillisen järjestäytymisoikeuden suojele (1948), nro 98: Järjestäytymisoikeuden ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden periaatteiden soveltaminen (1949), nro 29: Pakollinen työ (1930), nro 105: Pakkotyön poistaminen (1957), nro 138: Työhön pääsemiseksi vaadittava vähimmäisikä (1973), nro 182: Lapsityön pahimpien muotojen kieltäminen ja välittömät toimet niiden poistamiseksi (1999), nro 100: Samanarvoisesta työstä miehille ja naisille maksettava sama palkka (1951), nro 111: Työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuva syrjintä (1958).

⁵⁷ Vrt. tuomio 24.4.2012, *Kamberaj*, C-571/10, EU:C:2012:233, jossa EU-tuomioistuin arvioi perusoikeuskirjan sosiaali- ja toimeentuloturva koskevaa 34 artiklaa. Tuomioistuin ei kuitenkaan viitannut tulkinta-apuna esimerkiksi uudistettuun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan, joka sisältää vastaavan sisältöiset artiklat (11, 12 ja 31), mutta jota *kaikki* jäsenvaltiot eivät ole ratifioineet.

⁵⁸ Tuomio 26.2.2013, *Melloni*, C-399/11, EU:C:2013:107, 60 kohta.

välitön oikeusvaikutus, syrjäyttää siten sen kanssa ristiriidassa olevan kansallisen säännöksen riippumatta tämän asemasta kansallisessa säädöshierarkiassa.⁵⁹ Kansallisten sääntöjen ei voida antaa heikentää EU:n oikeuden tehokkuutta.

Perusoikeuskirjan tarjoama suojan taso siten kuin EU-tuomioistuin on sitä soveltanut muodostaa siis vähimmäistason myös kansallisissa säädöksissä, joilla pannaan EU:n oikeutta täytäntöön. Tästä syystä EU:n perusoikeuskirjan tarjoama suojan taso tulee ottaa lähtökohdaksi aina silloin, kun arvioidaan perus- ja ihmisoikeuksia EU:n oikeuteen liittyvissä asioissa, toisin sanoen asioissa, joihin EU:n oikeus soveltuu. Silloin, kun kansalliset perusoikeudet tarjoavat EU:n tasoa korkeampaa tai laajempaa suojaa, tulisi siten vielä pystyä osoittamaan, ettei kyseinen tukeutuminen kansallisten perusoikeuksien tarjoamaan suojaan kuitenkaan vaaranna EU-oikeuden ensisijaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta.

Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi lausunnossaan PeVL 6/2019 vp, s. 4 todennut, että ”EU:n perusoikeuskirjassa turvattu kotirauhan suoja ei ole kaikilta osin yhteneväinen perustuslain 10 §:n 3 momentin kanssa. Se ei esimerkiksi sisällä Suomen perustuslain kaltaista kvalifioitua lakivarausta,⁶⁰ minkä vuoksi perusoikeuskirjan kanssa yhdenmukaistakin EU-sääntelyä on toisinaan vaikea ongelmitta sovittaa yhteen Suomen valtiosäännön kanssa (ks. esim. PeVL 39/2016 vp, s. 6).

Euroopan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin lainsäädäntö on ensisijaista suhteessa kansallisiin säännöksiin oikeuskäytännössä määriteltyjen edellytysten mukaisesti (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, s. 13 ja PeVL 20/2017 vp, s. 6). Suomalaisessa lainsäädännössä tulisi pyrkiä EU-oikeuden kanssa yhteensopiviin ratkaisuihin (PeVL 15/2018 vp, s. 49, PeVL 14/2018 vp, s. 13, PeVL 26/2017 vp, s. 42).”

Kansallisten perusoikeuksien soveltaminen edellyttää käytännössä kansallisen harkintamarginaalin tai liikkumatilan nimenomaista olemassaoloa. Perustuslakivaliokunta on siksi korostanut liikkumavarasta selon tekemisen vaatimusta erityisesti perusoikeusherkeissä sääntelykonteksteissa.⁶¹ Silloin, kun tietty ala tai säädäntö on täysin harmonisoitu EU-oikeuden tasolla, EU:n perusoikeuskirja muodostaa perusoikeuksien suojan määrittävän tason.⁶²

Kansalliset perusoikeudet voivat kuitenkin myös tarjota tulkinta-apua perusoikeuskirjan määräyksille. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 4 kohdan mukaan siltä osin kuin perusoikeuskirjassa tunnustetaan perusoikeudet sellaisina kuin ne ilmenevät jäsenvaltioiden yhteisestä valtiosääntöperinteestä, näitä perusoikeuksia on tulkittava mainitun perinteen mukaisesti.

⁵⁹ Vrt. Lissabonin sopimukseen liitetty 17. julistus Euroopan unionin oikeuden ensisijaisuudesta, EUVL C 202, 7.6.2016, s. 344.

⁶⁰ Kvalifioidun lakivarauksen tarkoituksena on määrittää tavallisen lain säätäjän rajoitusmahdollisuus mahdollisimman täsmällisesti ja tiukasti siten, ettei perustuslain tekstissä anneta avoimempaa valtuutta perusoikeuden rajoittamiseen kuin on välttämättä tarpeen (ks. PeVL 54/2014 vp, s. 2/II). Kvalifioidulla lakivarauksella viitataan tässä yhteydessä kyseisen 10 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimista. (Laatijan huomio.)

⁶¹ Ks. erit. PeVL 48/2018 vp, PeVL 26/2018 vp ja PeVL 2/2017 vp.

⁶² Vrt. Saksan perustuslakituomioistuimen 6.11.2019 antama tuomio 1 BvR 276/17 (”Oikeus tulla unohtetuksi II”).

5 Perusoikeuksien rajoittaminen

EU:n perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaisesti perusoikeuksia voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa.⁶³ Määräyksen mukaan:

”Tässä perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.”

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohta

Perusoikeuskirjassa ei määritellä niin kutsuttuja absoluuttisia oikeuksia, joita ei voida rajoittaa lainkaan. Perusoikeuskirjan selitysten mukaan mitään perusoikeuskirjassa vahvistetuista oikeuksista ei voi käyttää toisen ihmisen arvon loukkaamiseen ja ihmisarvo kuuluu perusoikeuskirjassa vahvistettuihin olennaisiin oikeuksiin.

Tämän perusteella perusoikeuskirjan ihmisarvoa koskevaa 1 artikla olisi absoluuttinen oikeus, jota ei voida rajoittaa, eikä sitä saada loukata myöskään silloin, kun jotain muuta oikeutta rajoitetaan. Lisäksi perusoikeuskirjan 4 artiklaa,⁶⁴ 5 artiklan 1 ja 2 kohtaa,⁶⁵ 10 artiklan 1 kohtaa,⁶⁶ 48 artiklaa⁶⁷ ja 49 artiklan 1 kohtaa⁶⁸ sekä 50 artiklaa⁶⁹ voidaan EIS:n perusteella pitää absoluuttisina oikeuksina, joita ei voida rajoittaa.

⁶³ Mm. tuomio 6.10.2015, *Delvigne*, C-650/13, EU:C:2015:648, 46 kohta; tuomio 8.4.2014, *Digital Rights Ireland ja Seitlinger ym.*, C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238, 38 kohta; tuomio 14.10.2014, *Giordano*, C-611/12 P, EU:C:2014:2282, 49 kohta.

⁶⁴ *Kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen ja kohtelun kielto*. Vastaa EIS 3 artiklaa, josta ei ole rajoituslauseketta. Lisäksi sopimusvelvoitteista poikkeamista hätätilan aikana koskevassa EIS 15 artiklan 2 kohdassa todetaan, ettei EIS 3 artiklasta voida poiketa.

⁶⁵ *Orjuuden ja pakkotyön kielto*. Vastaa EIS 4 artiklaa, josta ei ole rajoituslauseketta. EIS 15 artiklan 2 kohdassa todetaan lisäksi, ettei kyseisestä oikeudesta voida poiketa.

⁶⁶ *Omantunnon ja uskonnon vapaus*. Vastaa EIS 9 artiklan 1 kohtaa, jossa todetaan, että vain vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai uskoaan voidaan asettaa tietyissä olosuhteissa rajoituksia. EIS 15 artiklassa ei ole mainintaa mahdollisuudesta poiketa 9 artiklan 1 kohdasta.

⁶⁷ *Syyttämyysolettama ja oikeus puolustukseen*. Vastaa EIS 6 artiklan 2 ja 3 kohtaa, joista ei ole rajoituslauseketta. EIS 15 artiklassa ei ole mainintaa mahdollisuudesta poiketa EIS 6 artiklan 2 ja 3 kohdasta.

⁶⁸ *Laillisuusperiaate*. Vastaa EIS 7 artiklan 1 kohtaa. Tässä säännöksessä ei ole rajoituslauseketta. EIS 15 artiklan 2 kohdassa todetaan lisäksi, että siitä ei voida poiketa.

⁶⁹ *Kielto syyttää ja rangaista kahdesti samasta rikoksesta, nk. ne bis in idem -periaate*. EIS:n lisäpöytäkirjan n:o 7 4 artiklan mukaan *ne bis in idem* -periaatteesta ei voida poiketa.

EU:n perusoikeuskirjan mukaiset rajoitusedellytykset vastaavat pääpiirteissään EIS:n mukaisia edellytyksiä:⁷⁰

EU:N PERUSOIKEUKSIEN RAJOITTAMINEN	EIS:N SISÄLTÄMIEN OIKEUKSIEN RAJOITTAMINEN
1. rajoituksesta on säädetty laissa	1. rajoituksesta on säädetty lailla
2. kunnioitetaan keskeistä sisältöä	2. puuttumisen oikeuttava intressi
3. oikeutettu tavoite	3. välttämätön demokraattisessa yhteiskunnassa (vrt. suhteellisuusperiaate)
4. suhteellisuusperiaatteen mukainen	

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan mukaisesti niissä tapauksissa, joissa rajoitettava perusoikeuskirjan oikeus vastaa EIS:een sisältyvää oikeutta, rajoitusten tulee olla yhdenmukaiset myös EIS:n rajoituksia koskevien edellytysten kanssa. Perusoikeuskirjaa koskevissa selityksissä on luettelo oikeuksista, joiden voidaan tällä hetkellä katsoa vastaavan EIS:n oikeuksia.⁷¹

EU:n perusoikeuskirjan sisältämien määräysten rajoittamisedellytykset eroavat EIS:n sisältämien oikeuksien rajoittamisesta ensinnäkin siinä, että EU:n perusoikeuskirjassa edellytetään nimenomaisesti, että rajoituksilla kunnioitetaan rajoitettavan perusoikeusmääräyksen keskeistä sisältöä. Toisaalta EIS edellyttää, että sen sisältämien oikeuksien rajoitukset ovat välttämättömiä ”demokraattisessa yhteiskunnassa”, jollaista nimenomaista luonnehdintaa ei sisälly EU:n perusoikeuskirjan rajoitusedellytyksiin.⁷²

5.1 Rajoituksesta on säädetty lailla

Lailla säätämistä koskeva edellytys voi koskea sekä kansallista lainsäädäntöä että EU:n säädöksiä tai sen tekemiä kansainvälisiä sopimuksia.⁷³ Säädöksessä on määriteltävä selvästi oikeuden käyttämiselle asetettavien rajoitusten laajuus.⁷⁴

⁷⁰ Tällä viitataan erityisesti niihin rajoitusedellytyksiin, joita sovelletaan EIS 8-11 artiklojen yhteydessä.

⁷¹ Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitykset, Selitys 52 artiklaan, EUVL C 303, 14.12.2007, s. 32-34.

⁷² Rajoitusten kvalifiointi välttämättömiksi ”demokraattisessa yhteiskunnassa” liittyy EIS:n laatimisajankohdan historialliseen ja poliittiseen kontekstiin.

⁷³ SEUT 216 artiklan 2 kohdan mukaisesti unionin tekemät sopimukset sitovat unionin toimielimiä ja jäsenvaltioita. EU:n tekemät kansainväliset sopimukset muodostavat siten osan unionin oikeusjärjestyksestä ja rinnastuvat näin ollen perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla ”lakiin”.

⁷⁴ Lausunto 1/15, *EU-Kanada-PNR-sopimus*, 26.7.2017, EU:C:2017:592, 139 kohta; tuomio 17.12.2015, *WebMindLicenses*, C-419/14, EU:C:2015:832, 81 kohta.

Tällaisia rajoituksia koskevien säädösten tulee olla myös riittävän ennakoitavia ja saatavilla.⁷⁵ Ennakointavuus edellyttää, että säädös on riittävän täsmällinen ja muotoiltu niin selvästi, että kansalaiset pystyvät ennakoimaan siitä johtuvat seuraukset ja heillä on mahdollisuus mukauttaa toimintansa vastaamaan sääntelyä. Säädöksessä tulee siis käyttää selviä käsitteitä, joilla ilmoitetaan riittävällä tavalla kaikille, missä olosuhteissa ja millä edellytyksillä se oikeuttaa julkisen vallan turvautumaan toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat jokaisen suojattuihin oikeuksiin. Saatavuus merkitsee esimerkiksi säädöksen asianmukaista julkaisemista.

5.2 Kunnioitetaan keskeistä sisältöä

EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella kyse on edellytyksestä, jolla pyritään selvittämään, kuinka kokonaisvaltainen vaikutus jollakin toimella on tarkasteltavan olevaan perusoikeuteen. Kysymys on sen arvioimisesta, asetetaanko rajoituksella itse oikeus kyseenalaiseksi, toisin sanoen rajoitetaanko tiettyä oikeutta sellaisenaan ja kokonaan vai ainoastaan rajallisesti joltain tietyiltä osin, tietyillä tarkkarajaisilla aloilla tai tietyissä olosuhteissa.⁷⁶ Rajoituksessa tulisi aina kunnioittaa oikeuden pääsisältöä.

Jonkin perusoikeuden keskeistä sisältöä kunnioittavan toimen ei siten pidä tehdä tyhjäksi kyseisen oikeuden toteutumista. Sallittuja ovat sen sijaan toimet, jotka rajoittavat jotakin perusoikeutta vain rajoitetuin osin, toisin sanoen tietyiltä osiltaan, tiettyjen näkökohtien osalta, tiettyjen kysymysten tai alojen suhteen tai tietyissä tarkasti määritellyissä olosuhteissa.⁷⁷

5.3 Oikeutettu tavoite

Oikeutettu tavoite voi olla unionin tunnustama yleisen edun mukainen tavoite tai tarve suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia. EU-tuomioistuin on hyväksynyt oikeuskäytännössään useita yleisen edun mukaisia tavoitteita.⁷⁸ Esimerkkejä oikeutetuista tavoitteista voidaan hakea myös EU-tuomioistuimen sisämarkkinoita rajoittavien toimien oikeuttamisperusteista.⁷⁹ Rajoituksella voidaan tavoitella samanaikaisesti myös useampia oikeutettuja tavoitteita.⁸⁰

⁷⁵ Lausunto 1/15, *EU-Kanada-PNR-sopimus*, 26.7.2017, EU:C:2017:592, 146 kohta. Mm. EIT:n tuomiot 12.6.2014, *Fernández Martínez v. Espanja*, no. 56030/07, 117 kohta; ja 24.4.2008, *C.G. ja muut v. Bulgaria*, no. 1365/07, 39 kohta.

⁷⁶ EU-tuomioistuin on soveltanut ”keskeisen sisällön kunnioittamista” koskevaa edellytystä muun muassa seuraavissa tuomioissa, joista ”keskeistä sisältöä” ei oltu loukattu tuomioissa 20.3.2018, *Menci*, C-524/15, EU:C:2018:197, 43 kohta; 5.7.2017, *Fries*, C-190/16, EU:C:2017:513, 38 ja 75 kohta; 13.6.2017, *Florescu*, C-258/14, EU:C:2017:448, 55 kohta; 6.10.2015, *Delvigne*, C-650/13, EU:C:2015:648, 48 kohta; 8.4.2014, *Digital Rights Ireland*, C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238, 39 ja 40 kohta, ja ”keskeistä sisältöä” oli sen sijaan loukattu tuomioissa 6.10.2015, *Schrems*, C-362/14, EU:C:2015:650, 94 ja 95 kohta.

⁷⁷ Esim. Lausunto 1/15, *EU-Kanada-PNR-sopimus*, 26.7.2017, EU:C:2017:592, 150 kohta.

⁷⁸ Esim. tuomio 15.2.2016, *J. N.*, C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, 53 kohta (kansallisen turvallisuuden ja yleisen järjestyksen suojaaminen); tuomio 17.10.2013, *Schwarz*, C-291/12, EU:C:2013:670, 36 kohta (passien väärentämisen ehkäiseminen ja niiden väärinkäytön estäminen).

⁷⁹ Näitä ovat perussopimukseen perustuvien rajoitus- ja poikkeusperusteiden lisäksi (esim. SEUT 51 artiklan 1 kohta ja 52 artiklan 1 kohta) nk. yleiseen etuun perustuvat pakottavat vaatimukset, joita EU-tuomioistuin on tunnustanut oikeuskäytännössään. Esim. jälkimmäisistä ovat mm. työntekijöiden suojele (tuomio 17.12.1981, *Webb*, C-279/80, EU:C:1981:314), kuluttajansuoja (tuomio 7.3.2013, *DKV Belgium*, C-577/11, EU:C:2013:146) ja oikeuslaitoksen toimintaan liittyvät syyt (tuomio 12.12.1996, *Reisebüro Broede v. Sandker*, C-3/95, EU:C:1996:487).

⁸⁰ Tuomio 21.7.2011, *Fuchs ja Köhler*, C-159/10 ja C-160/10, EU:C:2011:508, 44 kohta.

5.4 Suhteellisuusperiaatteen mukaisuus

EU:n oikeuden yleisiin periaatteisiin kuuluvan suhteellisuusperiaatteen mukaan tavoitteiden on oltava toteutettavissa säädettyjen keinojen avulla, eikä näillä keinoilla saa ylittää sitä, mikä on tarpeen kyseisten tavoitteiden saavuttamiseksi.⁸¹ Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoitusten tulee siis olla tarkoitukseen sopivia ja välttämättömiä.

Rajoitusten tarkoituksenmukaisuus edellyttää, että rajoittavien keinojen tulee aidosti ja johdonmukaisesti soveltua oikeutetun tavoitteen täyttämiseen.⁸² Tämän lisäksi perusoikeuksien poikkeukset ja rajoitukset tulee toteuttaa täysin välttämättömän rajoissa.⁸³ Tämä tarkoittaa, että rajoittavalla toimenpiteellä puututaan perusoikeuksiin mahdollisimman vähän siten, ettei tavoitteen saavuttamiseksi ole valittavissa muuta vähemmän rajoittavaa keinoa.⁸⁴ Rajoituksella ei saada siten ylittää sitä, mikä on tarpeen kyseisen tavoitteen saavuttamiseksi.⁸⁵

Kun kyse on rajoitusten vaikutuksista useampaan perusoikeuteen tai perusoikeuksien keskinäisistä rajoittavista vaikutuksista, näitä oikeuksia tulee pyrkiä sovittamaan yhteen ja löytämään eri perusoikeuksien välinen asianmukainen tasapaino, jolla kyseisiä oikeuksia rajoitetaan vähiten.⁸⁶

⁸¹ Mm. tuomio 9.11.2010, *Volker und Markus Schecke ja Eifert*, C-92/09 ja C-93/09, EU:C:2010:662, 74 kohta; ja tuomio 8.4.2014, *Digital Rights Ireland ym.*, C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238, 46 kohta.

⁸² Tuomio 5.7.2017, *Fries*, C-190/16, EU:C:2017:513, 48 kohta.

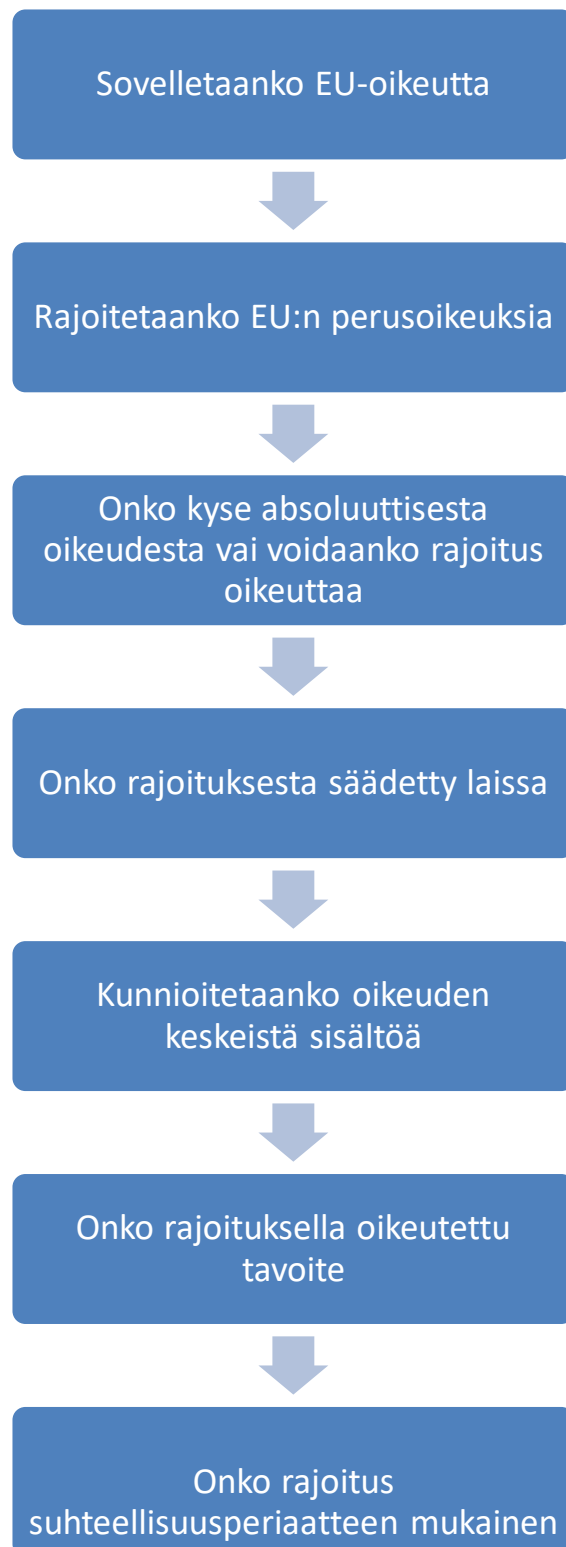
⁸³ Lausunto 1/15, *EU-Kanada-PNR-sopimus*, 26.7.2017, EU:C:2017:592, 140 kohta; tuomio 16.12.2008, *Satakunnan Markkinapörssi ja Satamedia*, C-73/07, EU:C:2008:727, 56 kohta; tuomio 8.4.2014, *Digital Rights Ireland ym.*, C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238, 51 ja 52 kohta; tuomio 6.10.2015, *Schrems*, C-362/14, EU:C:2015:650, 92 kohta ja tuomio 21.12.2016, *Tele2 Sverige ja Watson ym.*, C-203/15 ja C-698/15, EU:C:2016:970, 96 ja 103 kohta.

⁸⁴ Tuomio 12.7.2001, *Jippes ym.*, C-189/01, EU:C:2001:420, 81 kohta.

⁸⁵ Tuomio 9.7.2015, *K ja A*, C-153/14, EU:C:2015:453, 56 kohta.

⁸⁶ Tuomio 29.1.2008, *Promusicae*, C-275/06, EU:C:2008:54, 64-66 ja 68 kohta.

5.5 Kaavio: EU:n perusoikeuksien rajoitusten oikeuttaminen

6 Tiivistelmä

Soveltamisala: EU:n perusoikeuksia ja EU:n perusoikeuskirjaa sovelletaan oikeudellisesti sitovina kansallisella tasolla ainoastaan silloin, kun tarkasteltavana oleva asia on EU:n oikeuden soveltamisalan piirissä, toisin sanoen silloin, kun EU:n oikeutta sovelletaan asiassa. Ennen EU:n perusoikeuksien ja perusoikeuskirjan soveltamista tulee siksi aina ensin varmistua siitä, että asia kuuluu EU:n oikeuden soveltamisalaan.

Suhde Euroopan ihmisoikeussopimukseen: EU:n perusoikeuskirjaa sovelletaan EU-oikeudellisissa asioissa ensisijaisena perus- ja ihmisoikeuksien lähteenä, ja EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö on EU:n perusoikeuksien ensisijainen tulkintalähde. EU ei ole vielä liittynyt Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Koska useat EU:n perusoikeuskirjan määräykset kuitenkin vastaavat EIS:n sisältämiä artikloja, tulkinta-apua voidaan niiden osalta hakea EIT:n oikeuskäytännöstä. EU voi kuitenkin tarjota myös EIS:ta laajempaa suojaa, jolloin tietyn perusoikeuden tarjoamasta suojan tasosta EU:n oikeudessa tulee aina varmistua EU-tuomioistuimen ajantasaisen oikeuskäytännön perusteella.

Perusoikeuksien rajoitusedellytykset: EU:n perusoikeuskirjan mukaan sen määräyksiä voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa, kun (1) rajoituksesta on säädetty laissa, (2) rajoituksilla kunnioitetaan oikeuden keskeistä sisältöä, (3) rajoituksilla pyritään toteuttamaan jotakin unionin tunnustamaa yleisen edun mukaista tavoitetta tai niillä pyritään suojelemaan muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia, ja (4) rajoitukset ovat suhteellisuusperiaatteen mukaisesti tarkoitukseen sopivia ja välttämättömiä.

Oikeuksien luonne: Perusoikeuskirjan sisältämiä ”periaatteita” tulkitaan ja sovelletaan ohjelmallisina normeina, ja ne vastaavat julkiselle vallalle osoitettuja tehtäviä, kun taas oikeuksilla on tarkoitus suojata suoraan yksilön oikeusasemaa. Perusoikeuskirjan sisältämien määräysten jaottelulle ”oikeuksiin (ja vapauksiin)” ja ”periaatteisiin” ei tulisi kuitenkaan antaa määräävää merkitystä, vaan myös ”periaatteen” kaltaiset artiklat tulee ottaa huomioon perusoikeuksia tulkittaessa. Tulkinta- ja soveltamis-apua kulloisenkin perusoikeuskirjan määräyksen osalta tulee hakea EU-tuomioistuimen oikeuskäytännöstä.

Suojan taso: EIS, kansalliset perusoikeudet ja sellaiset kansainväliset ihmisoikeussopimukset, joiden osapuolina unioni tai kaikki sen jäsenvaltiot ovat, osoittavat perusoikeuskirjan määräysten tarjoaman suojan minimitason. Jäsenvaltiot voivat soveltaa EU:n oikeuden soveltamisalalla myös korkeampaa tai laajempaa (tiukempaa) suojaa tarjoavia kansallisia perusoikeuksia sillä edellytyksellä, ettei sillä *Mel-loni*-periaatteen mukaisesti vaaranneta EU-oikeuden ”ensisijaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta”. Käytännössä tämä edellyttää kansallisen harkintamarginaalin tai liikkumatilan nimenomaista olemassaoloa.

7 LIITTEET

7.1 EU:n perusoikeuskirjan määräykset, jotka vastaavat EIS:n vastaavia oikeuksia

EU:N PERUSOIKEUS- KIRJAN ARTIKLA	MÄÄRÄYKSEN SISÄLTÖ	VASTAAVA ARTIKLA EIS:SSÄ	VASTAAVA PYKÄLÄ SUOMEN PERUSTUSLAISSA (731/1999) ⁸⁷
2 artiklan 1 kohta	Oikeus elämään	2	7 §:n 1 momentti
2 artiklan 2 kohta	Ei kuolemanrangaistusta	6. lisäpöytäkirjan 1 ja 2 artikla, 13. lisäpöytäkirjan 1 artikla	7 §:n 2 momentti
4	Kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen ja kohdellun kielto	3	7 §:n 2 momentti
5	Orjuuden ja pakotyön kielto	4	7 §:n 3 momentti
6	Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen	5	7 §:n 1 momentti
7	Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen	8	10
10.1	Ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus	9	11
11	Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus	10	12 §:n 1 momentti
13	Taiteen ja tutkimuksen vapaus	10	16 §:n 3 momentti
17	Omistusoikeus	1. lisäpöytäkirjan 1 artikla	15
19.1	Joukkokarkotusten kielto	4. lisäpöytäkirjan 4 artikla*	
19.2	Suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa	3	9 §:n 4 momentti
20	Yhdenvertaisuus lain edessä	12. lisäpöytäkirjan 1 artikla	6 §:n 1 momentti
21	Syrjintäkielto	14	6 §:n 2 momentti
23	Naisten ja miesten välinen tasa-arvo	14, 12. lisäpöytäkirja	6 §:n 2 momentti ja 6 §:n 4 momentti
48	Syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen	6 artiklan 2 kohta ja 6 artiklan 3c kohta	
49.1 pl. viimeinen virke, ja 49.2	Laillisuusperiaate ja rikoksista määrättävien rangaistusten oikeasuhteisuuden periaate	7	8

⁸⁷ Kansalliset perusoikeudet sisältyvät Suomen perustuslain (731/1999) 2 lukuun.

* Kaikki EU:n jäsenvaltiot eivät ole ratifioineet EIS:n 4. lisäpöytäkirjaa.

7.2 EU:n perusoikeuskirjan määräykset, joiden suojan taso on EIS:n vastaavia oikeuksia laajempaa

(vrt. EU:n perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohtaa koskevat selitykset)

EU:N PERUSOIKEUS- KIRJAN ARTIKLA	MÄÄRÄYKSEN SISÄLTÖ	VASTAAVA ARTIKLA EIS:SSÄ	VASTAAVA PYKÄLÄ SUOMEN PERUSTUSLAISSA (731/1999)
8	Henkilötietojen suoja	8*	10 §:n 1 momentti
9	Oikeus solmia avioliitto ja oikeus perustaa perhe	12	
12.1	Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus	11	13
14.1	Oikeus koulutukseen ja oikeus saada ammatillista koulutusta sekä jatko- ja täydennyskoulutusta.	P1-2	16
14.3	Oikeus koulutukseen (vanhempien oikeus)	P1-2	16 §:n 2 momentti
47.1	Oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen	13	21
47.2 ja 3	Oikeus oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa ja oikeusapuun	6.1	21 §:n 1 momentti
50	Kielto syyttää ja rangaista oikeudenkäynnissä kahdesti samasta rikoksesta (<i>ne bis in idem</i>)	P7-4	

* Ks. myös Euroopan neuvoston tietosuojasopimus (SopS 36/1992).

7.3 EU:n perusoikeuskirjan sisältämät määräykset, joilla ei ole suoraa vastinetta EIS:ssa

EU:N PERUSOIKEUS- KIRJAN ARTIKLA	MÄÄRÄYKSEN SISÄLTÖ	VASTAAVA ARTIKLA MUUSSA IHMISOIKEUSASIAKIRJASSA	VASTAAVA PYKÄLÄ SUOMEN PERUSTUSLAISSA (731/1999)
1	Ihmisarvo		
3	Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen	Yleissopimus ihmisoikeuksien ja ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla; ⁸⁸ Rooman perussäännön 7 artiklan 1 kohdan g alakohta (eugeniikan osalta) ⁸⁹	7 §:n 1 momentti
10.2	Oikeus kieltäytyä asepalveluksesta omantunnon syistä		
14.2	Oikeus saada oppivelvollisuuteen perustuvaa opetusta maksutta	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 13 artiklan 1 ja 2 kohta ja 14 artikla ⁹⁰	16 §:n 1 momentti
15	Ammatillinen vapaus ja oikeus tehdä työtä	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 1, 18 ja 19 artikla ⁹¹	18
16	Elinkeinovapaus		18
18	Oikeus turvapaikkaan		
24	Lapsen oikeudet	Lasten oikeuksia koskeva yleissopimus ⁹²	6 §:n 3 momentti, 19 §:n 3 momentti
25	Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 23 artikla	
26	Vammaisten sopeutuminen yhteiskuntaan	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 15 artikla	
27	Työntekijöiden oikeus saada tietoja ja tulla kuulluksi yrityksessä	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 29 artikla	
28	Neuvotteluoikeus ja oikeus työtaistelutoimiin	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 6 artikla	

⁸⁸ Tullut Suomessa voimaan 1.3.2010 (SopS 24/2010).

⁸⁹ Tullut Suomessa voimaan 1.7.2002 (SopS 56/2002).

⁹⁰ Tullut Suomessa voimaan 3.1.1976 (SopS 6/1976).

⁹¹ Tullut Suomessa voimaan 1.8.2002 (SopS 80/2002).

⁹² Tullut Suomessa voimaan 20.7.1991 (SopS 60/1991).

29	Oikeus työnvälityspalveluihin	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 1 artiklan 3 luettelokohta	18 §:n 2 momentti
30	Suoja perusteettoman irtisanomisen yhteydessä	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 24 artikla	
31	Oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 2-4 artikla	
32	Lapsityövoiman käytön kieltö ja nuorten suojele työssä	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 7 artikla	
33	Perhe- ja työelämä	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 8, 16 ja 17 artikla	
34	Sosiaaliturva ja toimeentuloturva	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 12-14, 16 ja 31 artikla	19 §:n 1 momentti ja 19 §:n 2 momentti
35	Terveyden suojele	Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 11 artikla	19 §:n 3 momentti
36	Mahdollisuus käyttää yleistä taloudellista etua koskevia palveluja		19
37	Ympäristönsuojele	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 12 artiklan 2 kohdan b alakohta	20
38	Kuluttajansuoja		
49 (viimeinen virke) ja 49.3	Rikosoikeudellinen suhteellisuusperiaate		8

7.4 EU:ta koskevat oikeudet

EU:N PERUSOIKEUS- KIRJAN ARTIKLA	MÄÄRÄYKSEN SISÄLTÖ	VASTAAVA ARTIKLA EIS:SSÄ	VASTAAVA PYKÄLÄ SUOMEN PERUSTUSLAISSA (731/1999)
12.2	EU:n poliittiset puolueet		
39	Äänioikeus ja vaalikelpoisuus Euroopan parlamentin vaaleissa		14 §:n 2 momentti
40	Äänioikeus ja vaalikelpoisuus kunnallisvaaleissa	1. lisäpöytäkirjan 3 artikla	14 §:n 3 momentti
41	Oikeus EU:n toimielinten, elinten ja laitosten hyvään hallintoon		
42	Oikeus tutustua Euroopan unionin toimielinten, elinten ja laitosten asiakirjoihin		
43	Euroopan oikeusasiamies		
44	Oikeus esittää vetoamus Euroopan parlamentille		
45	EU-kansalaisten ja laillisesti asuvien kolmansien maiden kansalaisten liikkumis- ja oleskeluvapaus	4. lisäpöytäkirjan 2 artikla*	9 §:n 1 momentti
46	Diplomaatti- ja konsuliviranomais-ten antama suojelu		

* Kaikki EU:n jäsenvaltiot eivät ole ratifioineet EIS:n 4. lisäpöytäkirjaa.

7.5 EU:n toimielinten ja elinten perusoikeuskirjaa koskevia ohjeasiakirjoja ja verkkotyövälineitä

- Euroopan unionin perusoikeusvirasto: [Euroopan unionin perusoikeuskirjan soveltaminen kansallisessa lainsäädännössä ja päätöksenteossa](#) (FRA, 2018; suomenkielinen versio 2019)
- Euroopan unionin perusoikeusvirasto: [EU:n perusoikeuskirja – Suomessa](#) (FRA, 2019)
- Euroopan unionin perusoikeusvirasto: [Charterpedia](#): verkkotyökalu, joka tarjoaa kattavaa tietoa perusoikeuskirjasta artiklakohtaisesti.
- Euroopan unionin perusoikeusvirasto: [Tools](#) -sivusto, jonka kautta on pääsy useisiin verkkotyövälineisiin, ml. *EU Fundamental Rights Information System* (EFRIS), *Case law database*, *e-Media Toolkit*, *Criminal Detention Database*
- Komissio: Perusoikeudet-osio [e-Justice](#) -portaalissa (uuden verkkosivun beta-versio)
- Komissio: [Commission Staff Working Paper – Operational Guidance on taking account of Fundamental Rights in Commission Impact Assessments](#) (10034/11, 11.5.2011)
- Komissio: [Komission tiedonanto Euroopan unionin strategia perusoikeuskirjan panemiseksi tehokkaasti täytäntöön](#) (KOM(2010) 573 lopullinen, 19.10.2010)
- Euroopan unionin neuvosto: [Fundamental Rights Compatibility – Guidelines for Council preparatory bodies](#) (2015); (COREPERin hyväksymä alkuperäinen asiakirja [5377/15, 19.12.2014](#))
- Euroopan unionin neuvosto: [Draft Council conclusions on the role of the Council of the European Union in ensuring the effective implementation of the Charter of Fundamental Rights of the European Union](#) (6387/11, 11.2.2011)